

ฐานการเรียนรู้ในชุมชน

ทุนความรู้ของชุมชนสำหรับการเรียนรู้ในวิถีชีวิตจริงนั้นมีหลากหลาย ทุนความรู้เหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต สามารถเข้าใจได้ว่าผู้คนที่มีความแตกต่างกันในสังคม ทั้งความรู้ ฐานะ และประสบการณ์ทำมาหากินเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างไร ปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมใกล้ตัวและสังคมโลกด้วยวิธีใด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กรเป็นเช่นไร หรือการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขแบบยั่งยืนเกิดขึ้นได้อย่างไรในชุมชน การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการในชุมชน เพื่อถอดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยการบูรณาการทรัพยากรในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ทั้งคน ปรชาญชาวบ้าน และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการพัฒนาโดยการเพิ่มเติมองค์ความรู้ ระบบการจัดการและเสริมความเข้มแข็งตามจุดเด่นของพื้นที่ ให้อยู่ในรูปของ “ฐานการเรียนรู้” ที่เป็นฐานบนชีวิตจริง ไม่ใช่ฐานจากตำรา แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งตำรา เนื่องจากได้นำความรู้จากตำรามาอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในฐานชีวิตจริง การกำหนดฐานการเรียนรู้ในชุมชน คำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ฐานการเรียนรู้ ต้องสามารถตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียน เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ แสวงหาความรู้และการทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสังเกต หรือการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ มีการรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้ไปคิดพิจารณาเหตุและผล เกิดเป็นความคิด ทศนคติ ความเชื่อ กระบวนทัศน์ (Paradigm) ¹ ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้
2. เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เพื่อการศึกษา เรียนรู้ความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในธรรมชาติ สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติกับความเป็นจริง ค้นหาสัจธรรม และสามารถสร้างบทเรียนให้กับตนเองได้
3. เป็นวิถีชีวิตชุมชน ที่แฝงด้วยภูมิปัญญา วัฒนธรรม และกระบวนการทางสังคมที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี
4. ได้รับความร่วมมือจากเจ้าขององค์ความรู้หรือแหล่งเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้
5. มีความปลอดภัย และสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก

¹ กระบวนทัศน์ (Paradigm) ตามความหมายของพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึงกรอบความคิดหรือแนวทางทั่วไปที่ใช้ในการมองโลก พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง 1) ชุดของแนวคิด การรับรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการปฏิบัติร่วมกันของคนกลุ่มหนึ่ง ชุมชนหนึ่ง จนเกิดเป็นแบบแผนของทัศนคติเฉพาะเกี่ยวกับความจริงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และชุดแนวคิดนั้นมีฐานเป็นแม่บทของความคิดหรือแนวปฏิบัติของกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง 2) ภาพรวมของแบบรูปความคิด (thoughts pattern) ที่แตกต่าง นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างฉับพลันและการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ทั้งนี้แบบรูปความคิดของสำนัก(คิด)หนึ่งอาจจะแตกต่างจากอีกสำนักหนึ่งก็ได้

วัตถุประสงค์ของฐานการเรียนรู้

ฐานการเรียนรู้ในชุมชน เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ คือ การให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในธรรมชาติและในวิถีชีวิต เพื่อสร้างกรอบคิด ปรับกระบวนการทัศน์ภายในตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาของร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ โดยการพัฒนาจะเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ถูกออกแบบขึ้น ให้เหมาะสมกับฐานการเรียนรู้ต่างๆ ที่เป็นประเด็นการเรียนรู้ โดยการพัฒนาฐานการเรียนรู้ในชุมชน มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ใช้เป็นแหล่งให้ผู้เรียนได้ถอดความรู้ ในประเด็นที่เป็นจุดเด่นของแต่ละพื้นที่
2. เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน
3. ใช้จัดประสบการณ์ตรงให้กับผู้เรียนและผู้สนใจทั่วไป
4. ให้มีการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความยั่งยืนของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน
5. เป็นต้นแบบหรือตัวอย่าง ให้กับผู้อื่นที่จะมาเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง
6. เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ที่สนใจในเรื่องเดียวกัน
7. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน
8. สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาวิจัยของนักวิจัย หรือการศึกษาโดยอิสระสำหรับผู้สนใจ
9. เพื่อนำความรู้ภายในมหาวิทยาลัยไปสู่ชุมชน ด้วยการพัฒนาและยกระดับความรู้ในชุมชน
10. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของวิทยาการชุมชน เช่น ความคิดริเริ่ม การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา
11. เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนที่เป็นเจ้าของฐานการเรียนรู้ และเป็นแรงจูงใจให้พัฒนาต่อไป

การบริหารจัดการฐานการเรียนรู้

การบริหารจัดการฐานการเรียนรู้ เป็นการดำเนินการเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน และเป็นการจัดการเพื่อสร้างการใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ในการบริหารจัดการฐานการเรียนรู้ ใช้วงจรคุณภาพ PDCA ดังนี้

P – Plan การวางแผน

1. โดยการศึกษาข้อมูลชุมชน สำรวจสถานที่จริง พูดคุยสัมภาษณ์ เสวนา เพื่อค้นหาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ค้นหาบุคคลที่เป็นเจ้าของความรู้ ภูมิปัญญา หรือผู้ที่สามารถให้การสนับสนุนการจัดฐานการเรียนรู้
2. ประเมินความเป็นไปได้ของการพัฒนาฐานการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าขององค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ศักยภาพในการพัฒนาต่อยอด ความร่วมมือของเจ้าของแหล่งเรียนรู้และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และความยั่งยืนของฐานการเรียนรู้
3. พัฒนาฐานการเรียนรู้ ด้วยการถอดความรู้จากเจ้าของแหล่งเรียนรู้เป้าหมาย วิเคราะห์จัดระบบ นำองค์ความรู้มาพัฒนาเพิ่มให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ประสานและสร้างความร่วมมือในชุมชนในการพัฒนาฐานการเรียนรู้ร่วมกัน ดูแลจัดเตรียมพื้นที่ให้พร้อมต่อการเรียนรู้
4. ออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับฐานการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ สิ่ง que ผู้เรียนจะได้รับ
5. วางแผนการใช้งานฐานการเรียนรู้
6. กำหนดผู้รับผิดชอบหลักประจำฐานการเรียนรู้

D – Do การดำเนินการ

1. จัดทำเอกสารประจำฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม
2. ประสานงานวิทยากรชุมชน จัดประชุมสร้างความเข้าใจ และอบรมเสริมความรู้หรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อพัฒนาวิทยากรชุมชนให้มีศักยภาพในการถ่ายทอดและร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้
3. จัดทรัพยากร อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้
4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน
5. สร้างความร่วมมือ และการประสานงานการดำเนินงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
6. ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการใช้ฐานการเรียนรู้ โดยการประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูล และอำนวยความสะดวกแก่ผู้สนใจ

C – Check การติดตามประเมินผล

1. กำหนดกรอบการประเมินผลฐานการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปจะประเมินควบคู่ไปกับการประเมินผลรายวิชาวิชิตุมนทนท่งถ่น เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาดังกล่าวใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เต็มรูปแบบ และใช้ฐานการเรียนรู้ที่หลากหลายครบทุกฐาน
2. จัดระบบการรับข้อมูลป้อนกลับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้เรียน ผู้สอน วิทยากร และคนในชุมชน เพื่อรับทราบปัญหา อุปสรรค และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้อง
3. การวิเคราะห์ข้อมูลป้อนกลับ ผลการประเมินรายวิชา นำเข้าที่ประชุมเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา พัฒนาและปรับปรุง

A – Act การพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข

1. นำแนวทางที่ได้จากการวิเคราะห์ มาดำเนินการ โดยกำหนดแผนการดำเนินการ และมอบหมายผู้รับผิดชอบหลัก
2. นำเสนอแผนการปรับปรุงแก้ไขต่อเจ้าของแหล่งเรียนรู้ หรือผู้มีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อดำเนินการร่วมกัน

	กิจกรรมการเรียนรู้ ได้ออกแบบให้ผู้เรียน ได้มีประสบการณ์ตรง โดยการปฏิบัติจริง ผู้สอนทำหน้าที่ออกแบบ และจัดกระบวนการที่เป็นระบบ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด และมีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อให้ค้นพบความรู้ ด้วยตนเอง
---	---

ตัวอย่างของฐานการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการในชุมชน

หมายเหตุ : ข้อมูลอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทและสภาพแวดล้อมในชุมชน
ผู้รับบริการจัดการเรียนรู้ประสานข้อมูลปัจจุบันได้ที่สำนักงาน สถาบันปฏิบัติการ
ชุมชนฯ โดยตรง หรือ icofis@gmail.com

ฐานภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าชุมชนตะโหมด

คำอธิบายฐานการเรียนรู้

ป่าต้นน้ำแนวเทือกเขาบรรทัด เขตพื้นที่ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เป็นป่าดิบชื้นที่มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง มีทั้งส่วนที่เป็นป่าไม้ ลำห้วย และแนวเชื่อมต่อระหว่างป่าและลำห้วย (Ecotone) ประกอบไปด้วยสรรพสิ่งทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ที่ต่างร่วมทำงานประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถอยู่รอดและอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล หากได้มองอย่างเข้าถึงและเข้าใจในระบบนิเวศป่าดิบชื้นแห่งนี้จะพบว่าสรรพสิ่งที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดใหญ่ ทั้งสังคมพืช สังคมสัตว์ และสังคมจุลินทรีย์ รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ดิน น้ำ ธาตุอาหาร ความชื้น อุณหภูมิ แสงสว่าง ต่างทำหน้าที่ตามที่ธรรมชาติได้ออกแบบมา มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันเพื่อสร้างสมดุลให้กับผืนป่า สังคมขนาดใหญ่แห่งนี้จึงมีวิถีแห่งการเกื้อกูลและพึ่งพา สรรพสิ่งต่างดำรงอยู่เพื่อกันและกัน แม้แต่คนในชุมชนก็ได้อาศัยพึ่งพาผืนป่าเพื่อการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอยู่ร่วมและใช้ประโยชน์จากป่าจึงเกิดขึ้นมากมาย เช่น การหุงข้าวด้วยไม้ไผ่ การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การเผาเอน้ำมันจากต้นยางนา ฯลฯ และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อผืนป่า ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและเกิดจากคน ชุมชนจึงต้องร่วมดูแล รับผิดชอบ จนเกิดกระบวนการบริหารจัดการป่าต้นน้ำด้วยภูมิปัญญาคนในชุมชน มีรูปแบบเฉพาะที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น ธนาคน้ำ การปลูกป่าในสวนยางพารา การจัดตั้งป่าชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อการลงแรงกัน การทำพิธีขอขมาขอขมา ฯลฯ

“ธนาคารน้ำ” คือภูมิปัญญาหนึ่งในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตะโหมด การจัดการน้ำของชุมชนเกิดขึ้นหลังจากที่ประสบภาวะแห้งแล้ง ซึ่งเป็นผลมาจากการบุกรุกป่าเพื่อใช้พื้นที่ทำสวนยางพารา ชาวตะโหมดเลือกใช้การสร้างฝายเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา พบทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ฝายฝ่ออุปสรรคปัญหามาเป็นระยะๆ จนเมื่อได้ร่วมกับสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการวิเคราะห์ร่วมกันว่าหากเราสร้างฝายภายใต้กรอบคิดคล้ายกับการสร้างเขื่อน โดยมุ่งหวังกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด โดยไม่สนใจจะแบ่งปันให้กับสิ่งใด ความคิดดังกล่าวจะไม่สอดคล้องกับธรรมชาติท้ายสุดจึงได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ โดยการนำความรู้ในตน (ภูมิปัญญา) เกี่ยวกับการชะลอน้ำไหลของ “นบ” ซึ่งเป็นเครื่องมือชะลอการไหลของน้ำ เพื่อทดน้ำเข้านาของชาวบ้าน มาบูรณาการกับความรู้ในตำรา เพื่อพัฒนารูปแบบของฝายต้นน้ำที่เรียกชื่อว่า ฝายชะลอน้ำไหล

ฝายชะลอน้ำไหล เป็นการสร้างฝายภายใต้กรอบคิดการแบ่งปันน้ำให้สรรพสิ่ง การสร้างฝายแบบนี้ยึดหลักคิดความพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงไม่มีเป้าหมายเพื่อการใช้ประโยชน์สำหรับมนุษย์เท่านั้น แต่จะแบ่งปันน้ำให้กับป่าไม้ แบ่งปันน้ำให้กับน้ำใต้ดิน แบ่งปันน้ำให้กับสรรพชีวิตบริเวณที่สร้างฝาย และแบ่งปันน้ำสู่บริเวณกลางน้ำและปลายน้ำ (ทะเลสาบสงขลา หรือ อ่าวไทย) ภายใต้กรอบคิดเช่นนี้ ช่วยให้สรรพชีวิตทั้งสังคมมนุษย์ สังคมสัตว์ สังคมพืช และสังคมจุลินทรีย์ต่างได้รับการแบ่งปันน้ำอย่างเท่าเทียม การสร้างฝายด้วยกรอบคิดใหม่นี้จึงไม่ใช่สิ่งกีดขวาง มาขวางกั้นการไหลของน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้หลังฝายเหมือนการสร้างฝายทั่วไป เพียงแต่ใช้สิ่งกีดขวางชะลอน้ำให้ไหลช้าลงทำให้เกิดแอ่งน้ำขนาดเล็กบริเวณด้านหน้าฝาย ส่งผลให้น้ำยังสามารถทำหน้าที่ลำเลียงสรรพสิ่งจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำได้ตามธรรมชาติ การออกแบบฝายแบบนี้ จึงไม่เกิดการพังทลายของดินด้านข้าง น้ำไม่มุดลอดใต้ฐานฝาย และทรายไม่ทับถมหลังฝายจนเต็ม ทำให้ฝายสามารถทำหน้าที่ได้สอดคล้องกับการออกแบบของธรรมชาติ

กรอบคิดดังกล่าวถือเป็นหัวใจของฐานการเรียนรู้นี้ เป็นการสอนให้ผู้เรียนได้เข้าใจหลักของธรรมชาติ นำมาปรับใช้กับตัวเองและสังคมต่อไป

หัวข้อหรือเนื้อหาที่สนับสนุนการเรียนรู้

- 1.เนื้อหาในรายวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มบูรณาการ 0000161 วิถีชุมชนท้องถิ่น หัวข้อ
 - 1.1 พลวัตและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ (Dynamic of the nature) ที่ มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน และแนวทางการปรับตัวที่เหมาะสม
 - 1.2 แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาทางปัญญาที่ผู้เรียนจะได้รับ

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน วิวัฒนาการมองระบบความสัมพันธ์ของชีวิตมนุษย์และสรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงไป ในอดีตได้รับอิทธิพลจากแนวคิดปรัชญาทางตะวันตกซึ่งให้ความสำคัญกับมนุษย์ มองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มุ่งที่จะเอาชนะธรรมชาติ จึงเรียนรู้แสหาความลับของธรรมชาติ เพื่อหาวิธีการจัดการเอาชนะธรรมชาติ เป็นมุมมองที่ทำให้เกิดพฤติกรรมกรรณเพื่อเอาชนะ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น ล้วนนำซึ่งเครื่องมือเพื่อจัดการกับวัตถุในธรรมชาติ ส่งเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม ผลิตเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ผลิตเพื่อสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเสพบริโภคจนถึงทุกวันนี้ ในที่สุดก็พบว่าการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เช่นนี้จะไม่ได้นำมาซึ่งความยั่งยืน เนื่องจากการพัฒนาด้วยวิธีการเบียดเบียนและเอาชนะ เมื่อฝ่ายธรรมชาติถูกเบียดเบียน ความสัมพันธ์ของระบบจึงเสียสมดุล และมนุษย์เองเป็นส่วนหนึ่งของระบบนี้ด้วย จึงได้รับ

ผลกระทบจากการเสียสมดุลนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัจจุบันมนุษย์จึงหันกลับมาคิดใหม่ แทนที่จะใช้วิธีการเอาชนะธรรมชาติ ก็เปลี่ยนแนวคิดเป็นการมองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หาวิธีการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน เกื้อกูล และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน การผลิตในยุคปัจจุบันจึงเปลี่ยนมาสู่แนวเป็นมิตรกับธรรมชาติมากที่สุด จริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมจึงเกิดขึ้น

การศึกษาธรรมชาติ จึงเป็นการเรียนรู้ชีวิต เพราะชีวิตคือส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์คือส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับสรรพสิ่ง จึงต้องมองระบบความสัมพันธ์ของทุกสิ่งในธรรมชาติ มุมมองที่ต่อระบบความสัมพันธ์นี้จะส่งผลต่อการรอบคอบคิดของผู้เรียน ส่งผลต่อท่าทีและพฤติกรรมที่แสดงออก การใช้ธรรมชาติเป็นบทเรียนสอนความเป็นมนุษย์ จะให้ความสำคัญกับกรอบคิด จึงต่างจากการเรียนธรรมชาติเฉพาะศาสตร์สาขาวิชา แต่เป็นการบูรณาการความรู้ ความเป็นจริงในธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้จนเกิดเป็นองค์รวมของความรู้ ที่นำไปสู่การดำรงชีวิตที่เป็นสุขเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากฐานการเรียนรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ กับสัจธรรมของชีวิต มองเห็นว่าสรรพสิ่งล้วนต้องอาศัยซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงของสิ่งหนึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งหนึ่ง ไม่ต่างจากอะไรจากคำกล่าวที่ว่า เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว ธรรมชาติจึงสอนให้คนรู้จักใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังและมีสติ นอกจากกรอบคิดในการใช้ชีวิตแล้วการทำกิจกรรมในฐานการเรียนรู้ จะทำให้เห็นสติฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การกำหนดบทบาทของตนเอง และสมาชิกในทีม ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของงาน เป็นต้น

กิจกรรมประจำฐานการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ฐานการเรียนรู้ย่อย คือ

ฐานการเรียนรู้ย่อย ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนตะโหนด

ฐานการเรียนรู้ย่อย การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนตะโหนด โดยใช้ฝายชะลอน้ำไหล

ฐานการเรียนรู้ย่อย ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนตะโหนด

วัตถุประสงค์พื้นฐานการเรียนรู้

1. เพื่อให้นิสิตเข้าใจการใช้ภูมิปัญญาจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนตะโหนด
2. เพื่อให้นิสิตมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรป่าไม้ ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น

ผู้สอน/ผู้รับผิดชอบหลัก

1. นางสาววันเพ็ญ นันทานวัฒน์

วิทยากรชุมชน

1. นายสมเกียรติ บัญชาพัฒนศักดิ์ดา
2. นายเส้น เพชรทอง

กิจกรรมพื้นฐานการเรียนรู้

1. กิจกรรมเดินสำรวจป่าดิบชื้นเทือกเขาบรรทัด เพื่อถอดความรู้จากธรรมชาติ โดยมีผู้สอนและวิทยากรชุมชนชี้ประเด็นในแต่ละจุดที่ศึกษาเรียนรู้
 - 1.1 ทำความรู้จักกับพืชป่า สมุนไพร
 - 1.2 การทำหน้าที่ของสรรพชีวิตในป่า
 - 1.3 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ
 - 1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรดิน และทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน
 - 1.5 ภูมิปัญญาและประสบการณ์ใช้ชีวิตอยู่กับป่าของวิทยากรชุมชน
2. ศึกษาแปลงตัวอย่าง และถอดความรู้จากเจ้าของสวนยางพาราเกี่ยวกับภูมิปัญญาของคนในชุมชนตะโหนด เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรดิน และป่าไม้ โดยการปลูกไม้ยืนต้นแซมระหว่างแถวยางในสวนยางพาราเชิงเดี่ยว

เวลาที่ใช้ในฐานการเรียนรู้

ใช้เวลา 3 ชั่วโมง

ฐานการเรียนรู้ย่อย การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนตะโหมด โดยใช้ฝายชะลอน้ำไหล

วัตถุประสงค์ประจำฐานการเรียนรู้

1. เพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตะโหมด
2. เพื่อทำความเข้าใจกรอบคิดการสร้างฝายชะลอน้ำไหล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับตนเอง
3. สามารถสร้างฝายชะลอน้ำไหลตามอัตลักษณ์ของชุมชนตะโหมดได้
4. เพื่อพัฒนาศักยภาพการทำงานเป็นทีม และส่งเสริมจิตสาธารณะ

ผู้สอน/ผู้รับผิดชอบหลัก

1. นางสาววันเพ็ญ นันทานุวัฒน์

วิทยากรชุมชน

1. พระครูสังฆรักษ์วิชาญ
2. นายสมเกียรติ บัญชาพัฒนศักดิ์ดา
3. นายเสิน เพชรทอง
4. นายอดุลย์ แก้ววงธรรม
5. นายวาที สุขเกษม
6. นายเวียง ไชยรัตน์

กิจกรรมประจำฐาน

1. วิทยากรชุมชนถ่ายทอดที่มาของ “ธนาครน้ำ” และพัฒนาการของการสร้างฝายชะลอน้ำไหล
2. ผู้สอนอธิบายถึงกรอบคิดแห่งการแบ่งปัน เพื่อสร้างฝายชะลอน้ำไหล
3. วิทยากรชุมชนแนะนำวิธีการสร้างฝายชะลอน้ำไหล
4. มอบหมายงานให้ผู้เรียนเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างฝายชะลอน้ำไหล ด้านอัตราความเร็วของน้ำ และปริมาตรน้ำหน้าฝายก่อนสร้างฝายชะลอน้ำไหล
5. ผู้สอนแนะนำวิธีการเปรียบเทียบโดยให้มีการบันทึกข้อมูลก่อนและหลังสร้างฝายชะลอน้ำไหล

การวัดอัตราการไหลของกระแสน้ำ ด้วยมีวิธีการดังนี้

- กำหนดจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายโดยให้บริเวณสร้างฝายเป็นจุดท้าย ทำการวัดระยะทางจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดสุดท้ายเป็นระยะทาง 10 เมตร
- นำโฟมปล่อยให้ลอยน้ำ จากจุดเริ่มต้นไปยังจุดสุดท้าย นิสิตจับเวลา บันทึกเวลาที่โฟมเคลื่อนที่ในระยะทาง 10 เมตร
- ทำซ้ำ 2 ครั้ง ทั้งก่อนสร้างฝายและหลังสร้างฝายชะลอน้ำไหล

4. คำนวณความเร็วของกระแสน้ำที่ระดับผิวน้ำจากสูตร

$$\text{ความเร็วกระแสน้ำ} = \frac{\text{ระยะทางที่กำหนด (เมตร)}}{\text{เวลา (วินาที)}} \quad (\text{เมตร/วินาที})$$

การวัดปริมาตรน้ำ ด้วยวิธีการดังนี้

นำตลับเมตรวัดความลึก และความกว้างของน้ำในลำห้วย ที่ความยาวของลำห้วย 5 เมตร เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณปริมาตรน้ำที่ได้ก่อนการสร้างและหลังสร้างฝายชะลอน้ำไหล บันทึกผล

ปริมาตรของน้ำ = ความลึก×ความกว้าง×ความยาว (ลูกบาศก์เมตร)

6. ฝึกปฏิบัติการสร้างฝายชะลอน้ำไหล วิธีการดังนี้

- 6.1 ทำการปรับพื้นที่บริเวณพื้นลำห้วยให้เรียบเสมอ เพื่อสะดวกต่อการจัดวางกระสอบ
- 6.2 ตักทรายจากลำห้วยบริเวณหน้าฝายใส่กระสอบบรรจุอาหารสัตว์ที่ใช้แล้ว หรือกระสอบขนาด 20x30 นิ้ว ประมาณ $\frac{3}{4}$ ของกระสอบ แล้วมัดปากกระสอบในตำแหน่งห่างจากปากกระสอบประมาณ 3 นิ้ว หรือ 1 กำมือ ด้วยเชือกฟางให้แน่น
- 6.3 กระสอบบรรจุทรายที่มัดปากเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำมาเรียงไว้บริเวณแนวตลิ่งจนกระทั่งได้จำนวน 250-300 กระสอบต่อ 1 ฝาย ปกติเลือกสร้างฝายในลำห้วยที่มีความกว้างไม่เกิน 5 เมตร
- 6.4 นำกระสอบทรายที่ได้มาวางเป็นฐานชั้นที่ 1 โดยวางกระสอบในระดับความสูงและความหนาที่เท่ากันทั้งหมด กระสอบทรายแต่ละกระสอบให้วางพับลูกของกระสอบซ้อนไว้ทางด้านล่าง ให้ลูกกระสอบหันไปทางหน้าฝาย ส่วนท้ายกระสอบหันไปทางด้านหลังฝาย ชั้นที่ 1 มีความยาวประมาณ 5 เมตร
- 6.5 ชั้นที่ 2 วางกระสอบทรายให้มีความลาดเอียง โดยให้ส่วนหน้าของกระสอบทรายแฉกหน้าหนาที่สุด ส่วนแฉกต่อๆ มาค่อยๆ ลดความหนาตามลำดับ การปูกระสอบทรายชั้นที่ 2 ทับชั้นแรก ให้ปูทับแบบก่ออิฐ โดยวางทับรอยต่อระหว่างกระสอบทรายสองกระสอบ ในชั้นนี้จะมีความยาวประมาณ 3 เมตร
- 6.6 ชั้นที่ 3 นำกระสอบทรายวางทับชั้นที่ 2 ให้มีความลาดเอียงเหมือนกับการวางชั้นที่ 2 แต่ให้มีความยาวเพียง 1 เมตร เมื่อวางกระสอบทรายชั้นนี้เสร็จให้เปิดช่องทางสำหรับให้กระแสน้ำไหลผ่านบริเวณตรงกลางของฝายชะลอน้ำไหลประมาณ 2 กระสอบ

เวลาที่ใช้ในฐานการเรียนรู้

ใช้เวลา 3-4 ชั่วโมง

ตัวอย่างคำถามประจำฐานการเรียนรู้

1. ระหว่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยว และสวนยางพาราที่ปลูกไม้ยืนต้นแซม พื้นที่ใดให้ประโยชน์ในเชิงคุณค่าและมูลค่ามากกว่ากันอย่างไร
2. ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างไร
3. ป่าดิบชื้นเทือกเขาบรรทัดมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนตะโหนด ด้านใดบ้าง อย่างไร
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับฝายชะลอน้ำไหล ด้านความรู้สึกรู้ ด้านความคุ้มค่า ด้านความเป็นไปได้ถึงการใช้ประโยชน์ ด้านความเหมาะสมของรูปแบบ
5. จากความคิดเห็นของผู้เรียน รูปแบบของตัวฝายชะลอน้ำไหลมีความเหมาะสมหรือไม่ หากไม่เหมาะสมรูปแบบน่าจะเป็นแบบใด

ฐานการเรียนรู้ วิธีชีวิตชาวนาชุมชนดอนประดู่ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

คำอธิบายฐานการเรียนรู้

ปัจจุบันผืนดินและวิถีทำกินของชาวนาได้เปลี่ยนแปลงไปจากวิถีดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง จากการทำนาเพื่อเลี้ยงชีวิต เพื่อทำบุญ เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย ให้ค่ากับผลกำไร ศรัทธาในเงินทองที่ได้จากผืนนามากกว่าการเคารพธรรมชาติและแม่โพสพ เมื่อต้องการผลผลิตที่สูงขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการขยายพื้นที่ทำนาและเปลี่ยนแปลงระบบการปลูกข้าวจากนาปีเป็นนาปรังที่อาศัยระบบคลองชลประทาน ซึ่งดูเหมือนจะดีแต่หาดีไม่ เพราะการใช้พื้นที่ปลูกข้าว 2-3 ครั้งต่อปี โดยไม่พักแปลงนา จะไม่มีการฟื้นฟูสภาพและปรับปรุงบำรุงดินติดต่อกันเป็นเวลานาน ธาตุอาหารในดินย่อมมีวันหมด สภาพดินย่อมเสื่อมโทรม ผลผลิตข้าวที่ได้ก็จะลดลง ชาวนาจึงหันมาพึ่งพาอาศัยปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นข้าวที่ปลูก สายพันธุ์ที่เลือกปลูกจากเดิมเป็นสายพันธุ์ท้องถิ่นซึ่งทนต่อโรคได้ดี ก็เปลี่ยนเป็นสายพันธุ์ที่ผ่านการปรับปรุงพันธุกรรมให้ตอบสนองต่อสารเคมี ส่งเสริมให้เกิดการสูญเสียพันธุ์ของข้าวพื้นเมืองบางชนิด ลดความหลากหลายทางพันธุกรรมของพืชท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระบบการปลูกข้าวที่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอย่างเต็มรูปแบบสามารถช่วยให้ข้าวเจริญเติบโตให้ผลผลิตที่สูง แต่จากการใช้สารเคมีที่เพิ่มสูงขึ้นในทุกๆ ปี ทำให้สารเคมีตกค้างในพืชและดิน สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในท้องนาจึงค่อยๆ สูญพันธุ์ไป สัตว์และจุลินทรีย์ที่ก่อโรคข้าวบางชนิดเพิ่มความรุนแรงขึ้น นอกจากนี้การใช้เครื่องทุ่นแรงแทนคน เช่น รถไถ รถแทรกเตอร์ เครื่องสูบน้ำ เครื่องนวดข้าว ฯลฯ ทำให้ชาวนาผลิตข้าวเพื่อป้อนระบบตลาดได้มากขึ้น บทบาทของการแลกเปลี่ยนแรงงานโดยใช้ระบบความสัมพันธ์แบบ “ลงแขกหรือออกปาก” และการใช้แรงงานวัวควายในการทำนาจึงหายไปจากท้องนาปัจจุบัน

จากการเปลี่ยนแปลงระบบการปลูกข้าวแบบดั้งเดิมสู่ระบบใหม่ ทำให้ชาวนาพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกในการทำนาเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับชาวนาส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีและการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ ส่งผลทำให้ต้นทุนการผลิตข้าวของชาวนาเพิ่มสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะค่าใช้จ่ายจากเมล็ดพันธุ์ข้าว ค่าปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และค่าจ้างเก็บเกี่ยวจึงเริ่มเสี่ยงต่อการขาดทุนจากปัญญการทำนามีต้นทุนการผลิตที่สูง ผลตอบแทนจากการทำนาไม่เพียงพอต่อการครองชีพของชาวนา อาชีพทำนาจึงเป็นอาชีพที่เปราะบางต่อภาวะความยากจน

สำหรับภาคใต้ จังหวัดพัทลุงถือได้ว่าเป็นเมืองอู่อข้าว ซึ่งมีลักษณะสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าว เป็นแผ่นดินที่ราบระหว่างเทือกเขาบรรทัดกับแผ่นดินน้ำทะเลสาบสงขลา-พัทลุง อาชีพทำนาจึงถือได้ว่าเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวจังหวัดพัทลุง วิถีชีวิตชาวนาที่นี่ก็ไม่แตกต่างจากที่กล่าวข้างต้น แม้ว่าจังหวัดพัทลุงจะมีข้าวพันธุ์ท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง คือ “ข้าวสังข์หยด” ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) โดยใช้ชื่อในการผลิตเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง” ท้องทุ่งนาในชุมชนดอนประดู่ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ยังคงมีชาวนาที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีทำนาแบบดั้งเดิมปลูกข้าวสังข์หยดในระบบนาปรัง คู่ขนานกับการปลูกข้าวนาปีเพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

ฐานการเรียนรู้จึงจัดขึ้นเพื่อให้นิสิตได้ปฏิบัติจริงในการทำนา ในขั้นตอนการดำนา และการเก็บข้าวด้วยแกะ ร่วมพิธีทำขวัญข้าว และการลงแขก เพื่อสืบสานวิถีชีวิตการทำนาของบรรพชน ให้สัมผัสและตระหนักและเห็นคุณค่าของอาชีพทำนา รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ค้นหาสิ่งที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาและพิธีกรรมของชาวนา รวมทั้งมีส่วนร่วมในการสืบสานวิถีการทำนาและพิธีทำขวัญข้าวให้คงอยู่ต่อไป

หัวข้อหรือเนื้อหาที่สนับสนุนการเรียนรู้

1. เนื้อหาในรายวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มบูรณาการ 0000161 วิถีชุมชนท้องถิ่น หัวข้อ แนวทางการจัดการผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญของภาคใต้ ที่สอดคล้องกับพลวัตและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ

การพัฒนาทางปัญญาที่ผู้เรียนจะได้รับ

ฐานการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ที่ผู้สอนจัดกิจกรรมเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิตให้กับผู้เรียน ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ คือการดำนา เก็บข้าว ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมคือ ท้องทุ่งนา และพิธีกรรมทำขวัญข้าว ใช้สัมผัสทางกายเพื่อส่งผลไปยังจิตใจ สร้างความเจริญงอกงามให้เกิดขึ้นจากภายในจิตใจ กิจกรรมที่เกิดขึ้นผู้เรียนจะต้องมี “สติสัมปชัญญะ” อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากการลงมือปฏิบัติในเรื่องใหม่ที่ตนเองไม่ถนัด จึงเป็นการฝึกใจให้จดจ่ออยู่กับการเรียนรู้ มีสมาธิ และอดทน

การถอดความรู้จากครูชาวนาและนำมาวิเคราะห์ จะทำให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความยาก ลำบากของคนอีกอาชีพหนึ่งในสังคม ในขณะที่ภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในอาชีพชาวนา จะช่วยสอนให้ผู้เรียนทราบว่าหากเราสังเกตและไตร่ตรองจะพบความรู้อยู่ทุกหนแห่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาวิถีการทำนาของชาวนาชุมชนตอนประดู่ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง
2. เพื่อให้นิสิตเห็นคุณค่าและความสำคัญของอาชีพทำนา
3. เพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของอาชีพทำนา

ผู้สอน/ผู้รับผิดชอบหลัก

1. นางสาวจิตรา จันโสด

วิทยากรชุมชน

1. นางพจนา ชุมเสน	21. นางบุญให้ พูลจันทร์
2. นางเชื้อม ขาวนัย	22. นางอากร อินเอียด
3. นางจบ คำจัน	23. นางสาวนอม ทองศรี
4. นางศศิวิมล ขวัญทอง	24. นายเจือ ไหมขาว
5. นางจิตร สุขมาก	25. นางสาวจำเนียร พุทธโกศา
6. นางประภา เสนกลับ	26. นางแวว ยานะวิมุติ
7. นางอบ ไชยศรี	27. นางผาด ทองไทย
8. นางเหลี่ยน ณ ชาติรี	28. นางสมศรี สุขนุ่น

9. นางพร ทองศรี	29. นางเคลื่อน นำแก้ว
10.นางกมล สุขเอียด	30. นางคล้าย นวลดุก
11.นางสุภาภรณ์ มากมณี	31. นางชิต หนูมาก
12.นางรมย์ เปี้ยกลับ	32. นางสมปอง ชูโชติ
13.นางรัตน์ ทองรักษ์	33. นางปิ่น คงเนียม
14.นางศิริรัตน์ แจ่มจันทร์	34. นางจบ วกกุม
15.นางวลัย ชาตรี	35. นางชม วกกุม
16.นางเฟียน เกิดเอียด	36. นางหนูจิต โตะทรัพย์
17.นางสมจิต พรหมแดง	37. นางสาววรรณเพ็ญ จันทอง
18.นางแผ้ว ไหมขาว	38. นางจำเริญ หนูชู
19.นายจบ ไหมขาว	39. นางจำเนียร มากมณี
20.นายวัน เสนกลับ	40. นางกรรยา บัวศรี

กิจกรรมประจำฐานการเรียนรู้

- ถอดความรู้จากการสัมภาษณ์ครูชานา เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมประเด็น
 - 1.1 เหตุผลที่ประกอบอาชีพทำนา
 - 1.2 สภาพเศรษฐกิจในครอบครัว รายได้และการใช้ชีวิต
 - 1.3 ความรู้ หรือวิธีการต่างๆ ที่ได้จากประสบการณ์ในการทำนาให้ได้ผลผลิตข้าวที่ดีเป็นมิตรกับธรรมชาติและผู้บริโภค
 - 1.4 ความรู้สึกที่มีต่ออาชีพทำนา
 - 1.7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำอาชีพทำนาในอนาคต
 - 1.8 อื่นๆ ที่ผู้เรียนสนใจ
- ปฏิบัติจริง โดยกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับช่วงเวลา คือ ภาคเรียนที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมดำเนินาภาคเรียนที่ 2 ปฏิบัติกิจกรรมเก็บข้าวด้วยแกะ และร่วมพิธีทำขวัญข้าว โดยพื้นที่นา 1 ไร่ ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมประมาณ 50-60 คน

เวลาที่ใช้ในฐานการเรียนรู้

ใช้เวลา 4 ชั่วโมง

ตัวอย่างคำถามประจำฐานการเรียนรู้

1. ในระหว่างที่ปฏิบัติกิจกรรมมีความคิดอะไรเกิดขึ้นบ้าง
2. ได้เรียนรู้อะไรบ้างจากกิจกรรมดังกล่าว
3. ภูมิปัญญาของชาวนาที่ได้พบเห็นคืออะไร
4. บอกเล่าประสบการณ์ที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือการขยายผลไปสู่ครอบครัวและชุมชนของผู้เรียน

ฐานประวัติชุมชน สังคมสองศาสนา และสถานวัดตะโหนด

คำอธิบายฐานการเรียนรู้

“ตะโหนด” เป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น นับได้ว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็งมาก ชุมชนหนึ่งของจังหวัดพัทลุง เนื่องจากมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถนำสมาชิกในชุมชนให้เกิดพลังที่จะแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง สามารถร่วมมือเพื่อพิทักษ์สิทธิของชุมชนเองได้ ประสบการณ์จากการต่อสู้ และแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อขับเคลื่อนชุมชนในหลายมิติ เช่น การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการผลิตและการจัดการผลผลิต ระบบสุขภาพ ระบบความสัมพันธ์ศาสนา และความเชื่อภายในชุมชน เป็นต้น

ชุมชนแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นโดยผู้นำที่เป็นคนมุสลิม จึงมีศาสนาอิสลามอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อคนไทยพุทธเพิ่มจำนวนมากขึ้นก็ได้มีการแต่งงานระหว่างคนสองศาสนา จึงเกิดความสัมพันธ์แบบเครือญาติของคนทั้งสองศาสนา และมีการใช้ชีวิตอย่างผสมกลมกลืน มีการจัดพิธีกรรมเพื่อรำลึกและทำบุญให้กับบรรพบุรุษพร้อมๆ กัน ในสถานที่เดียวกัน เรียกว่าประเพณีสองศาสนา ถือเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของชุมชนตะโหนด และจากลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบเครือญาติ ส่งผลให้มีการจัดตั้งกลุ่มภายในชุมชนอย่างหลากหลาย ส่วนใหญ่กลุ่มที่จัดตั้งจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งด้านอาชีพและด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น สถานาวัดตะโหนด กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหนด กลุ่มป่าชุมชนเขา ห้วยช้าง กลุ่มปลูกป่าในสวนยางพารา สหกรณ์กองทุนสวนยาง ฯลฯ โดยสถานาวัดตะโหนด ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่มีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นระบบ จะเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงสมาชิกและการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน จึงยังคงอยู่และสามารถให้ผู้สนใจได้เรียนรู้จับต้องได้ โดยมีสถานาวัดตะโหนดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลในทุกมิติ การที่ได้เรียนรู้เรื่องราวและมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์กับผู้มีปัญหาปฏิบัติในชุมชนแห่งนี้ จะช่วยสร้างกรอบคิดในการดำเนินชีวิต การพิจารณาเพื่อแก้ปัญหาและการตัดสินใจให้กับผู้เรียน

หัวข้อหรือเนื้อหาที่สนับสนุนการเรียนรู้

1. เนื้อหาในรายวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มบูรณาการ 0000161 วิถีชุมชนท้องถิ่น
- หัวข้อ ภูมิปัญญาและแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

การพัฒนาทางปัญญาที่ผู้เรียนจะได้รับ

ฐานการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนตะโหนด เป็นเครื่องมือในการพัฒนาปัญญาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนอื่น เรียนรู้จากปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และผลมาจากการแก้ปัญหา ความสำเร็จหรือบทเรียนแห่งความล้มเหลวจากประสบการณ์ของชุมชน เป็นกรณีศึกษาที่ดีที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจกับองค์ความรู้เชิงทฤษฎี ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในรูปแบบของรายวิชา ผู้สอนได้ปูพื้นฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบริบทของกรณีศึกษาให้กับผู้เรียนแล้ว การจัดการประสบการณ์ตรงตามสภาพจริงในพื้นที่ชุมชน จะกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้มาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่พบเห็นด้วยตัวผู้เรียนเอง ทั้งยังได้เรียนรู้แนวทางการพิจารณาปัญหาจากมุมมองที่หลากหลายในชุมชน

ด้วย นอกจากนี้ กิจกรรมประจำฐานการเรียนรู้ที่จัด ยังเป็นการฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ อาทิ การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ และการสื่อสาร

กิจกรรมประจำฐานการเรียนรู้

ฐานการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนตะโหมด แบ่งเป็น 5 ฐานการเรียนรู้ย่อย ได้แก่

- 1) ฐานการเรียนรู้ย่อย สถานาวัดตะโหมด : แนวทางการบริหารจัดการองค์กรชุมชน
- 2) ฐานการเรียนรู้ย่อย เศรษฐกิจพอเพียง
- 3) ฐานการเรียนรู้ย่อย ประเพณีสงกรานต์ : กิจกรรมเครือข่ายสัมพันธ์ สร้างความสมานฉันท์สู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- 4) ฐานการเรียนรู้ย่อย การเสริมสร้างสุขภาพของชุมชน
- 5) ฐานการเรียนรู้ย่อย กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมด

ฐานการเรียนรู้ย่อย

สถานาวัดตะโหมด : แนวทางการบริหารจัดการองค์กรชุมชน

คำอธิบายฐานการเรียนรู้

ในสมัยก่อนที่จะมีการจัดตั้งสถานาวัดตะโหมด ผู้นำชุมชนจะนัดหมายชาวบ้านมาพบปะพูดคุย ร่วมหารือ แสดงความคิดเห็นต่างๆ กันในวัด เช่น เรื่องการสร้างถนนหนทาง การสร้างอาคาร การดูแลป่าสงวน เป็นต้น การพูดคุยกันนั้นจะไม่ใช่เป็นรูปแบบที่แน่นอน แล้วแต่ใครมีประเด็นก็นำมาพูดคุยกันได้ จากการพูดคุยในลักษณะดังกล่าวก็ได้มีการพัฒนาการขึ้น เมื่อชุมชนพบว่ารูปแบบการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการนั้นเริ่มไม่เหมาะสม เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีเพิ่มขึ้น มีองค์กร หน่วยงานหลากหลายขึ้น อีกทั้งผู้คนมีการศึกษามากขึ้น กลุ่มผู้นำในชุมชนจึงได้ปรึกษารวบรวมถึงการการจัดตั้งกลุ่มองค์กรที่เป็นรูปแบบ และมีมติร่วมกัน ตั้งชื่อกลุ่มว่าสถานาวัดตะโหมด ขึ้นในปี พ.ศ. 2538 การที่ใช้ชื่อกลุ่มว่าสถานาวัดตะโหมด ด้วยเพราะการรวมตัวพบปะพูดคุยกันเกิดขึ้นลานใต้ต้นไม้ใหญ่ภายในวัดตะโหมดนั่นเอง

การบริหารจัดการของสถานาวัดตะโหมด มีรูปแบบที่ชัดเจน และกึ่งเป็นทางการ กำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งสถานาวัดตะโหมด 5 ประการ คือ 1) เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนในการพัฒนาหมู่บ้าน 2) เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของรัฐและองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ 3) เพื่อรักษาและส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น 4) เพื่อสร้างความรักความสามัคคีในหมู่บ้านและเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อหมู่บ้าน และ 5) เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของชุมชน แบ่งการบริหารงานออกเป็น 3 ส่วน คือ สมาชิกสภา ประกอบด้วยตัวแทนหมู่บ้านต่างๆ ในตำบล คณะกรรมการบริหาร คัดเลือกจากตัวแทนของหมู่บ้าน และฝ่ายที่ปรึกษา มาจากตัวแทนภาคราชการ

งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานของสถานาวัดตะโหมด ได้มาจากเงินทุนของชุมชน และงบส่วนตัวของผู้นำในชุมชน ส่วนใหญ่กิจกรรมต่างใช้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านทั้งในรูปแบบแรงงาน การช่วยข้าวปลาอาหาร และเพื่อเป็นการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนอย่างครบถ้วน สถานาวัดตะโหมดแบ่งการทำงานออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ด้านสังคม ดูแลสาธารณะสุข สุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ในชุมชน รวมทั้งดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน

2. ด้านเศรษฐกิจ ดูแลในเรื่องการประกอบอาชีพ การตลาด การค้าขาย กลุ่มธุรกิจชุมชน การออมทรัพย์ ฯลฯ

3. ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ดูแลและส่งเสริมเรื่องการศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม เช่น จัดงานวันสำคัญของศาสนา จัดงานย้อนยุควิถีชุมชนบ้านตะโหนด เป็นต้น

4. ด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยว เช่นการจัดการสิ่งแวดล้อม การตั้งกลุ่มองค์กรดูแลทรัพยากรป่าไม้ การส่งเสริมการปลูกป่าในสวนยางพารา การอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยการลดปริมาณการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

ฐานการเรียนรู้จะเป็นกรณีศึกษาที่ดีของการส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากสถานาวัดตะโหนดเป็นองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่ม สามารถพัฒนาชุมชนอย่างรอบด้าน และมีผลการดำเนินงานที่ดีอย่างต่อเนื่อง ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนนี้จึงเป็นประเด็นที่ควรนำมาถอดความรู้ถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงาน เพื่อสร้างกรอบคิดให้กับผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในชุมชน
2. สร้างความรู้ ความเข้าใจการบริหารจัดการองค์กรชุมชน กรณีศึกษา สถานาวัดตะโหนด
3. เพื่อให้ผู้เรียนถอดความรู้จากชุมชน เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ สู่การประยุกต์ใช้ทั้งในชีวิตประจำวันปัจจุบันและอนาคต

ผู้สอน/ผู้รับผิดชอบหลัก

1. นางสาววานิด รอดเนียม

วิทยากรชุมชน

1. นายวรรณ ขุนจันทร์
2. นายสวาท ทองรักษ์
3. นายศักดิ์ เพชรสุข

กิจกรรมพื้นฐานการเรียนรู้

1. การเสวนาแลกเปลี่ยนโดยวิทยากรชุมชนในประเด็น
 - 1.1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานาวัดตะโหนด
 - 1.2 การบริหารจัดการสถานาวัดตะโหนด
 - 1.3 ผลงานของสถานาวัดตะโหนด

เวลาที่ใช้ในฐานะการเรียนรู้

ใช้เวลา 3 ชั่วโมง

ตัวอย่างคำถามพื้นฐานการเรียนรู้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสภาลานวัดตะโหมด
2. ผลงานที่ผ่านมาของสภาลานวัดตะโหมดประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหน ให้ยกตัวอย่างประกอบ
3. จุดเด่นของสภาลานวัดตะโหมดที่แตกต่างจากองค์กรอื่นๆ

ฐานการเรียนรู้ย่อย ประเพณีสังคมนา : กิจกรรมเครือญาติสัมพันธ์ สร้างความ สมานฉันท์ สู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

คำอธิบายฐานการเรียนรู้

ชุมชนตะโหนด เป็นตัวอย่างที่ดีของการอยู่ร่วมกันของคนสองศาสนา คือ ไทยพุทธ และ ไทยมุสลิมที่ได้ตั้งรกรากดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขมาอย่างยาวนาน มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตามความศรัทธาและตามหลักปฏิบัติของแต่ละศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ก็สามารถปรับเข้าหากันได้อย่าง ความกลมกลืน อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา เห็นได้จาก ประเพณีและวิถีปฏิบัติของคนทั้งสองศาสนา เช่น

- ประเพณีทำบุญร่วมกัน ในวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลและรำลึกถึงบรรพบุรุษ ที่ควนโตะหามาต ซึ่งในพื้นที่สาธารณะของชุมชน โดยนำข้าวปลาอาหารที่ไม่ขัดต่อประเพณีความเชื่อของทั้ง ๒ ศาสนา จัดแบ่งให้โตะหามาตประกอบพิธีนุหริตามหลักศาสนาอิสลาม และถวายภัตตาหารพระสงฆ์ตามประเพณีชาวไทยพุทธ รวมทั้งสักการะสถานที่ฝังศพบรรพบุรุษ ทำความเคารพขอพรจากผู้สูงอายุ และบุคคลสำคัญของหมู่บ้านทั้งที่เป็นไทยพุทธและมุสลิม
- การสนับสนุนให้ชาวพุทธไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาอิสลามในงานมัสยิด
- การเชิญชาวมุสลิมมาช่วยงานวันสำคัญที่วัดจัดขึ้น เช่น งานบุญเดือนสิบ งานขึ้นบ้านใหม่
- การประกาศเกียรติคุณยกย่องคนดีศรีตะโหนดเพื่อเชิดชูยกย่องประกาศเกียรติคุณบุคคลดีเด่นจากการคัดเลือกของตัวแทนทั้ง ๒ ศาสนา
- การเชิญผู้นำทางศาสนา เช่น โตะหามาต มาเป็นกรรมการร่วมประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนาชุมชน
- การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็ก และเยาวชนที่เป็นลูกหลานทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

ปัจจัยหลักที่ทำให้สังคมแห่งนี้มีความผสมกลมกลืนแม้นับถือศาสนาต่างกัน คือความเป็นเครือญาติมาแต่บรรพบุรุษ ปัจจัยรอง คือการเรียนรู้และทำความเข้าใจวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เพื่อให้ทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงการรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายมาประยุกต์ใช้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนาด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักคำสอนและหลักปฏิบัติที่สำคัญ ของศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม
2. เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืนและมีความสุข

ผู้สอน/ผู้รับผิดชอบหลัก

1. นางสาววานิด รอดเนียม

วิทยากรชุมชน

1. นายวิรัตน์ ช่วยชุมชนชาติ
2. นางอาอีชะ เหมือนกู่

กิจกรรมพื้นฐานการเรียนรู้

1. การบรรยายโดยวิทยากรชุมชน
2. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างวิทยากรชุมชนและผู้เรียน

เวลาที่ใช้ในฐานการเรียนรู้

ใช้เวลา 3 ชั่วโมง

ตัวอย่างคำถามพื้นฐานการเรียนรู้

1. ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร
2. คุณค่าทางศาสนามีอะไรบ้าง
3. แนวทางป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางศาสนาต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมมีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร

ฐานภูมิปัญญาการจัดการสุขภาพชุมชน

คำอธิบายฐานการเรียนรู้

การมีสุขภาพที่ดีเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา จึงเป็นเรื่องที่คนให้ความสนใจมาทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาการทางการแพทย์จะล้ำสมัย แต่โรคภัยก็มีพัฒนาการร้ายแรงขึ้นตามลำดับ จากเดิมการรักษาสุขภาพของคนในชุมชนตะโหนด มีหมอพื้นบ้านช่วยดูแลรักษา เช่น หมอตำแย หมอยาต้ม หมอกระดูก หมอจูก เป็นต้น ใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากชิ้นส่วนของพืช สัตว์ และแร่ธาตุต่างๆ มารักษาตามอาการที่ปรากฏ โรคภัยที่พบในอดีตมีไม่มากนัก เช่น โรคท้องร่วง (อหิวาต์) หรือโรคห่า โรคไข้ทรพิษ (ใช้น้ำ) โรคไข้มาลาเรีย (ไข้ป่า) และอุบัติเหตุที่เกิดจากสัตว์มีพิษ ของมีคม ฯลฯ ในยุคต่อมาเมื่อมีรูปแบบมากขึ้น มีการวางแผนการเสริมสร้างสุขภาพในชุมชน โดยกลุ่มผู้มีความรู้ มีภูมิปัญญาในท้องถิ่น หลังจากปี พ.ศ.2512 มีการก่อตั้งสถานบริการสาธารณสุขขึ้น ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า สำนักงานผดุงครรภ์ (ส.ผ.ค.) ต่อมาในปี พ.ศ.2522 รัฐบาลมีนโยบายจัดการคัดเลือกผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผ.ส.ส.) หลังจากนั้นเปลี่ยนมาเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้คนในชุมชนยังคงประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการจัดการสุขภาพในอดีตร่วมกับความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ของการแพทย์แผนปัจจุบัน หากได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการจัดการสุขภาพของชุมชนตะโหนดจะรู้ว่าเป็นแนวคิดของการรักษาสมดุล ให้กับร่างกาย ประกอบด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอันเป็นเหตุให้ร่างกายอ่อนแอและเกิดโรคได้ โดยมีการดูแลทั้งสุขภาพภายใน ได้แก่ สุขภาพจิต สุขภาพกาย และสุขภาพภายนอก คือ สุขภาพสังคม และสุขภาพสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการจัดการสุขภาพ
2. เพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาการจัดการสุขภาพของคนในชุมชน และสามารถเปรียบเทียบกับจัดการสุขภาพในยุคปัจจุบัน
3. สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาปรับใช้กับตนเอง

ผู้สอน/ผู้รับผิดชอบหลัก

1. นางสาววานิด รอดเนียม

วิทยากรชุมชน

1. นายสมบุรณ์ ปิ่นสุวรรณ
2. นางมณฑนา ณ นคร
3. นางวรรณิ์ คำเม็ง

กิจกรรมประจำฐานการเรียนรู้

1. การบรรยายโดยวิทยากรชุมชน
2. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม เพื่อคิดวิเคราะห์ และอภิปรายจากคำถามประจำฐานการเรียนรู้

เวลาที่ใช้ในฐานการเรียนรู้

ใช้เวลา 3 ชั่วโมง

ตัวอย่างคำถามประจำฐานการเรียนรู้

1. สมุนไพรใกล้ตัว มีอะไรบ้าง
2. สมุนไพรที่ใช้ปรุงอาหาร มีอะไรบ้าง
3. เปรียบเทียบการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนไทย มีข้อดีข้อเสียอย่างไร
4. เปรียบเทียบความเชื่อทางไสยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในการจัดการสุขภาพ
5. การจัดการสุขภาพของคนในชุมชนตะโหนดอดีตและปัจจุบัน มีความแตกต่างกันอย่างไร
6. แนวทางในการจัดการสุขภาพของตัวเราเองอย่างไรเพื่อให้เกิดความปลอดภัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมปัจจุบัน

ฐานปลูกความดีในใจตน

คำอธิบายฐานการเรียนรู้

สังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่อโลกไร้พรมแดนจึงไม่อาจต้านทานการหลั่งไหลของวัฒนธรรมจากอีกซีกโลก อีกทั้งความเจริญทางด้านวัตถุทำให้เกิดกระแสบริโภคนิยม ส่งผลต่อระบบความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคม ในขณะที่ความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทำให้เกิดการแข่งขันชิงโอกาสและความได้เปรียบ จนบางครั้งละเลยเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย ความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้นนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ภูมิทัศน์ด้านที่ควรรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาคือ “สติปัญญา” ที่จะเข้าใจความหมายของชีวิตและค้นหาตัวเอง เพื่อตั้งเป้าหมายของชีวิต มีสติที่จะไตร่ตรองวิธีการดำเนินชีวิต เพื่อไปสู่เป้าหมาย โดยมี “คุณธรรมและจริยธรรม¹” เป็นเครื่องกำกับวิถีการดำเนินชีวิต ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รู้จักผิดชอบชั่วดี มีพฤติกรรมอันพึงประสงค์ ไม่เอารัดเอาเปรียบหรือเบียดเบียนผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงออกภายใต้กรอบของคุณธรรมและจริยธรรม จึงเป็นพฤติกรรมของความเป็นคนดีนั่นเอง

การพัฒนาความเป็นคนดี ต้องเริ่มจากภายใน โดยให้ความสำคัญกับจิตใจและระบบของความคิดเป็นอันดับแรก แล้วจึงพัฒนายานนอกคือสติปัญญาและความสามารถ เพื่อยกระดับการพัฒนาความเป็นคนโดยสมบูรณ์ และการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกควร จะมีความสมดุลกัน หากส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดความไม่สมดุลขึ้นก็จะนำมาซึ่งปัญหา เช่น การใช้

¹ คุณธรรม (Morality/Virtue) และจริยธรรม (Ethics) เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีงาม จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม นอกจากนี้ได้มีผู้ให้ความหมายอื่นๆ อีก แต่รวมความโดยสรุปแล้ว คุณธรรม หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมศาสนาและทางวัฒนธรรม ซึ่งบุคคลยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความสุขความสำเร็จของตนเองและสังคม จริยธรรม หมายถึง การแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม คุณธรรมจริยธรรมเป็นของคู่กันและมักใช้ประกอบกัน คุณธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดจริยธรรม จริยธรรมจะเป็นผลของการมีคุณธรรม

โสเครตีส (Socrates) มีความเห็นว่า คุณธรรมที่แท้จริงมีคุณค่าภายในตัวของมัน คือ ทำให้ผู้ครอบครองความดีเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และเพลโต แนะนำว่า คุณธรรมต้องตั้งอยู่บนความรู้ สังคมที่คนในสังคมไม่มีคุณธรรมจริยธรรม ก็จะเป็นสังคมไร้ระเบียบ มีการเบียดเบียนละเมิดและขัดแย้งกัน

สติปัญญาอย่างไม่มีคุณธรรม จริยธรรมก็จะนำมาซึ่งการเอารัดเอาเปรียบ การคดโกง และนำมาซึ่งความขัดแย้งของสมาชิกในสังคมในที่สุด

ฐานการเรียนรู้นี้ เป็นการให้ความรู้ในเรื่องจริยธรรม การอบรมบ่มนิสัยให้เรียนรู้สิ่งที่ถูกผิด และการเตือนให้เกิดความสำนึกในความถูกต้องและความผิดเนื่องจากคุณธรรมและจริยธรรม ชี้แนะให้มองเห็นความผิด ชอบ ชั่ว ดี รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นกิจกรรมขึ้นในรูปของฐานการเรียนรู้ส่วนหนึ่ง และได้สอดแทรกอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งกระบวนการอีกส่วนหนึ่ง (ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน) โดยใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมในสถานการณ์นั้นๆ โดยหลักการแล้วจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิต สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ชีวิต การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ตนเองได้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เข้าใจตนเอง เข้าใจความหมายและเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต มีหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

สังคม อริสโตเติล กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือต้องอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันนี้จึงต้องมีความสัมพันธ์กัน ต้องยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะเอาตนเองเป็นที่ตั้งเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ การกระทำใดๆ จึงต้องอยู่ในกรอบกติกาของสังคม

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมนุษย์เป็นแค่เพียงส่วนหนึ่งที่เล็กมากของธรรมชาติ มีสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบของชีวิต เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติ ทำลายสิ่งแวดล้อม มนุษย์ก็ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขไม่ได้เช่นกัน การเป็นคนดีจึงต้องใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมทั้งกับตนเอง สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาความเป็นคนดี ด้วยการปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรม ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการในชุมชน ใช้วิธีการหลายประการร่วมกันทั้งในชั้นเรียน และในกิจกรรมประจำวันการเรียนรู้สรุปดังนี้

- 1) ให้ผู้เรียนกำหนดพฤติกรรมของความเป็นคนดี เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงพฤติกรรมของความเป็นคนดีที่จะเข้าสู่กระบวนการพัฒนาร่วมกัน
- 2) ผู้สอนสอดแทรกการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในเนื้อหารายวิชา
- 3) ใช้พฤติกรรมที่กำหนด กำกับติดตามพฤติกรรมที่นิสิตแสดงออกในหนึ่งภาคการศึกษา ที่เรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป 0000161 วิถีชุมชนท้องถิ่น
- 4) ปราชญ์ชุมชนซึ่งเป็นผู้ครองตนในคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน
- 5) จัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นคนดีประจำวันการเรียนรู้พัฒนาคนดี

หัวข้อหรือเนื้อหาที่สนับสนุนการเรียนรู้

1. เนื้อหาในรายวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มบูรณาการ 0000161 วิถีชุมชนท้องถิ่น ทุกหัวข้ออยู่ในกรอบของชีวิต สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ได้สอดแทรกกรอบคิดและแนวทางการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม ใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมกำกับการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

การพัฒนาทางปัญญาที่ผู้เรียนจะได้รับ

การพัฒนาความเป็นคนดี เป็นเสมือนการพัฒนาคุณภาพจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อความประพฤติของผู้เรียน เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยการปลูกฝังแนวคิด วิธีปฏิบัติ เป็นการให้ปฏิบัติจนเคยชินเป็นนิสัย สำหรับกระบวนการที่ทำได้ในระยะเวลาหนึ่งภาคการศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้หนึ่งรายวิชา คือ การให้แบบอย่างที่ดี ทั้งจากผู้สอน วิทยากรชุมชน การให้ความรู้ถึงหลักคุณธรรมจริยธรรม การเตือนสติ และกำกับความประพฤติ เรื่องของการให้เกียรติและเคารพตนเองและเคารพผู้อื่น เคารพกติกาของสังคม และเคารพสถานที่

นอกจากนี้ในฐานการเรียนรู้ยังมีการฝึกสมาธิ เป็นการฝึกปฏิบัติที่เกิดผลดีทั้งต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต เป็นการทำให้จิตใจให้ผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบ เยือกเย็น ปลอดโปร่ง โล่งสบาย ผู้เรียนที่ได้นำไปปฏิบัติเป็นประจำ เชื่อว่าจะช่วยประสิทธิภาพการเรียนรู้ ทำให้มีความจำ และสติปัญญาดีขึ้น และเนื่องจากจิตและกายมีความสัมพันธ์กัน การมีจิตใจที่ผ่องใสจะเสริมสมรรถภาพทางร่างกายด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสอนหลักคุณธรรม จริยธรรม และแนวทางการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม

ผู้สอน/ผู้รับผิดชอบหลัก

1. อาจารย์ ดร.เปลื้อง สุวรรณณณ

วิทยากรชุมชน

1. พระครูสังฆรักษ์วิชาญ

กิจกรรมประจำฐานการเรียนรู้

1. วิทยากรชุมชนบรรยาย และสอนหลักคุณธรรม จริยธรรมโดยใช้วิธีการต่างๆ ที่จะช่วยให้เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมที่มีความหมายในเชิงนามธรรม ปรากฏความหมายเด่นชัดขึ้นมา และเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น เช่น

1.1 การยกตัวอย่าง หมายถึง การยกตัวอย่างของคุณธรรม จริยธรรมขึ้นมาประกอบ ชี้ให้เห็นถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจในเนื้อหาสาระได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น

1.2 การเปรียบเทียบ เป็นการให้ผู้เรียนได้พิจารณาด้วยตนเองให้เห็นถึงความแตกต่างของผลดีและโทษที่จะได้รับการกระทำ ที่มีเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาเป็นตัวกำหนดการกระทำนั้นๆ

1.3 การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา หรือเรื่องที่แต่งขึ้นที่แฝงแง่คิดด้านคุณธรรม ในขณะเดียวกันผู้เรียนจะได้รับความความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2. วิทยากรชุมชนสอนและฝึกสมาธิให้กับผู้เรียน

เวลาที่ใช้ในฐานการเรียนรู้

ใช้เวลา 1 ชั่วโมง เป็นกิจกรรมสุดท้าย จำนวน 2 คืนก่อนเข้านอน